

Цікава ведаць

• **найбольш раннія спосабы механічнага ўзнаўлення тэкстаў і ілюстрацый з дапамогай формы зроблены ў Азіі. Вядомыя нам адбіткі адносяцца да 704–751 г. у Карэі, 713–741 г. у Кітаі, 764–770 г. у Японіі. Першыя спробы кнігадрукавання здзейснены ў 1041–1048 гг. у Кітаі. У XV ст. у Карэі сталі выкарыстоўваць металічныя літары з бронзы.**

• **кнігадрукаванне ў Еўропе пачало развівацца з 1540-х гг. і звязана з імем нямецкага вынаходніка Ёгана Гутэнберга.**

• **кнігі, выдадзеныя друкарнямі да 1 студзеня 1551 г., называюцца інкунабуламі (ад лацінскага *incunabula* палёнка, калыска).**

• **інкунабул беларускага паходжання няма, але Радзівілы, Сапегі, Храптовічы і іншыя заможныя асобы збіралі такія выданні. Большая частка кніг з іх збораў знаходзіцца ў бібліятэках Масквы, Пецярбурга, Вільнюса.**

• **першая кніга на старабеларускай мове была выдадзена Францішкам Скарынам 6 жніўня 1517 г. у Празе. Тут ён выдаў кірыліцкім шрыфтам 23 кнігі Бібліі.**

• **пры падтрымцы віленскіх мецэнатаў Якуба Бабіча і Багдана Сінкава Францішак Скарына стварыў у Празе першае беларускае выдавецтва.**

• **каля 1520 г. Ф. Скарына заснаваў у доме бурмістра Якуба Бабіча ў Вільні друкарню – першую друкарню ў Вялікім Княстве Літоўскім. Тут выдаў «Малую падарожную кнігу» (1522) і кнігу «Апостал» (1525).**

• **першая друкарня ў межах сучаснай Беларусі заснавана ў 1553 г. у Брэсце. У ёй выйшлі 58 назваў кніг на лацінскай і польскай мовах і нотны зборнік.**

• **у 1560-я гг. створана друкарня ў Нясвіжы. Яе ідэйным кіраўніком быў Сымон Будны, які ў 1562 г. выдаў «Катэхізіс» – першую на тэрыторыі сучаснай Беларусі друкаваную кнігу на беларускай мове.**

• **Васіль Цяпінскі заснаваў у сваім родавым маёнтку Цяпіна (цяпер Чацініцкі раён) друкарню і выдаў у перакладзе на беларускую мову Евангелле (каля 1580 г.).**

• **кнігі, якія выдадзены з 1 студзеня 1501 г. да 1 студзеня 1551 г. (1-я пал. XVI ст.), атрымалі назву палеатэпы (ад грэчаскага *palaios* старажытны і *typos* адбітак, форма, узор). У свой час яны знаходзіліся ў бібліятэках царкваў, касцёлаў, манастыроў, навучальных устаноў. Значная частка палеатэпаў зберагаецца ў Нацыянальнай і Цэнтральнай навуковай бібліятэках Беларусі.**

Алесь МАРЦІНОВІЧ,
пісьменнік, публіцыст

• КНИГАЗБОР

ПАРАСТКІ ДАБРЫНІ І ДУХОЎНАСЦІ

Старажытнагрэчаскі філосаф Эпікур вельмі дакладна прыкмеціў: «*Нельга жыць у задавальненні, калі не жывеш разумна, маральна і справядліва*». Таму што, як бы падхвілі ягоною думку Леў Талстой, «*чым больш жывеш духоўнай жыццём, тым незалежымее ад судбы, і наадварот*». Дасягнуць жа гэтага, у чым мы сёння ўпэўніваемся ўсё больш і больш, куды лятчэй праз веру ў Бога – тую самую веру, якая адмаўлялася не адно дзесяцігоддзе, а атрымалася, што менавіта яна, вобразна кажучы, той сасуд, у якім вада ніколі не застаіваецца, а чым часцей з яго п'еш, тым яна становіцца чысцейшай і больш жыватворнай. І, зразумела, чым раней чалавек далучаецца да гэтай невычэрпнай крыніцы, тым лепш. У гэтым жа далучэнні да веры добра дапамагаюць духоўна-асветныя выданні, выпуску якіх апошнім часам вялікую ўвагу надае Выдавецтва Беларускага Экзархата. Сярод іх і тыя, што адрасуюцца дзецям, і якія, безумоўна, з карысцю ў сваёй працы могуць выкарыстаць выхавальнікі дзіцячых садоў.

У шэрагу іх і разлічаная найперш на дашкольнікаў бібліятэчка, якая расказвае аб праваслаўных святых. Да напісання гэтых, невялікіх па аб'ёме, але надзіва багата ілюстраваных кніг далучаюцца тыя

аўтары, якія ўпэўнена працуюць ў гістарычным жанры. Для прыкладу, пра Еўфрасінню Полацкую расказала Святлана Дземчанка. Аляксандр Вялько пазнаёміў з жыццём вялікага князя Уладзіміра, дзякуючы якому і адбылося хрышчэнне Русі.

Аднак калі пра гэтых святых можна што-кольвечы даведацца і з іншых крыніц, то нават далёка не кожны дарослы ведае, што слаўты асілак, герой многіх былін Ілля Мурамец, быў рэальнай асобай. І таксама аднесены да ліку святых, а яго нягледзячы на мошчы спачываюць у Кіева-Пячэрскай лаўры. Пра гэтага святога расказваюць Ірына Масляніцына і Мікола Багадзяж у кніжцы «Святой богатырь Илья из Мурома». А хіба не цікава хлопчыкам і дзяўчынкам будзе даведацца пра першапакутнікаў рускіх Іаана і Фёдара, а таксама пра апякунку студэнтаў святую пакутніцу Таціяну (сучаснае імя Таццяна), якую ўжо не адно стагоддзе студэнты ўспрымаюць сваёй заступніцай?! Дый пра іншых святых. Так, Анатоль Кудласевіч пазнаёміў з прарокам Іаанам Прадцем і прападобным Сергіем Раданежскім.

Некаторыя кнігі гэтай серыі выходзілі ўжо двойчы, што само па сабе сведчыць аб іхняй запатрабаванасці. Гэта «Святой

благочестивый великий князь Александр Невский» Наталлі Куцаевай і «Святой Апостол Первозванный» Вольгі Мядзведзевай. На падыходзе выданні пра Нестара-летапісца, Максіма Грэка, Іаана Кранштадскага і іншых. Усе яны — рэальныя гістарычныя асобы, якія за адданасць рэлігіі пасля сваёй смерці былі ўшанаваны Праваслаўнай Царквой. Сваім праведным самаахвярным жыццём на зямлі ў імя Хрыста яны заслужылі ад Бога вечнае жыццё і з'яўляюцца нябеснымі пасрэднікамі паміж Богам і людзьмі. Адметнасць гэтых кніг і ў тым, што ў канцы кожнай з іх змяшчаецца тэкст малітвы таму святому, пра якога расказваецца.

Зусім нядаўна з'явілася яшчэ адна бібліятэчка. Мэта і змест яе патлумачаны на чацвёртай старонцы першай кнігі: «Серія “*Слава Отчества*” посвящена героічным событиям славного прошлого братских славянских народов. Каждая книга этой серии повествует о силе духа и величии души православных воинов, совершавших ратные подвиги на полях сражений, защищавших свою святую веру и Отечество. Хорошо иллюстрированные издания серии “Слава Отчества” раскрывают уникальный мир отечественной истории. Книги содержат репродукции произведений искусства, старинные гравюры, фотографии и картосхемы». Застаецца толькі дадаць, што навуковым рэдактарам з'яўляецца вядомы беларускі гісторык прафесар Алег Янкуўскі.

Першай жа ластаўкай у гэтай гістарычнай бібліятэцы стала кніга Аляксандра Вялько «Битва у Лесной». Выбар выдання-першынца невыпадковы: у канцы верасня 2008 г. споўнілася 300 гадоў з дня падзеі. Бадай кожны яшчэ са школьных гадоў ведае, што Пётр I гэтую бітву назваў «матерью Полтавской баталии». Дарэчы, на першую старонку вокладкі кнігі вынесены словы рускага цара, які пазней у «Гісторыі Паўночнай вайны» пісаў: «Сия у нас победа может первой назваться, понеже над регулярным войском никогда такой не бывало; к тому же ещё гораздо меньшим числом будучи перед неприятелем. И поистине оная виною всех благополучных последствий России, понеже тут первая проба солдатская была, а людей, конечно, ободрила, и мать Полтавской баталии, как ободрением людей, так и временем, ибо по девятым часу времени она младенца счастье принесла». Гэтым

«младенцем» і стала Палтаўская бітва, што сапраўды адбылася роўна праз дзевяць месяцаў — 27 чэрвеня 1709 г. — і закончылася поўным разгромам шведаў.

Прысвечаная бітве каля беларускай вёскі Лясной, што цяпер знаходзіцца ў Слаўгарадскім раёне, кніга разам з тым расказвае і пра падзеі, што папярэднічалі гэтаму супрацьстаянню Расіі і Швецыі. А. Вялько бабудавваў сваю гаворку такім чынам, каб чытач мог атрымаць як мага больш поўнае ўяўленне пра тое, што адбывалася тры стагоддзі назад. Прынамсі, расказваецца, як Расія ў свой час прымала ўсе захады для таго, каб выйсці да мора, як шукала сабе саюзнікаў, сярод якіх пэўны час была і Рэч Паспалітая.

Пра ўсё гэта гаворыцца проста, даходліва, але так, што не абыходзіцца ўвагай ніводзін з важных момантаў супрацьстаяння Расіі і Швецыі. Шматлікі ілюстрацыйны матэрыял не толькі дапаўняе апавед, а і нясе важную сэнсава-ілюстрацыйную напоўненасць. Выкарыстаныя як тагачасныя ілюстрацыі, так і спецыяльна зробленыя для гэтага выдання.

Апошні раздзел «На поле славы» расказвае пра тое, як ушаноўваецца памяць аб перамозе рускай зброі над шведскай. Ён, як і папярэднія раздзелы, таксама добра ілюстраваны. Змешчаны здымкі, што сталі ўжо гісторыяй, і тыя, якія перадаюць сучаснае аблічча вёскі Лясной, расказваюць пра ўшанаванне памяці бітвы каля яе.

Наперадзе ж новыя кнігі серыі «Слава Отчества». Адна з іх раскажа і пра знакамітую Грунвальдскую бітву. А ўвогуле бітваў, якія засведчылі аб тым, наколькі моцная славянская зброя (у тым ліку, зразумела, і беларуская) у розны час адбывалася шмат. Аб'ектыўны апавед пра іх — гэта вяртанне гістарычнай памяці і разам з тым гістарычнай справядлівасці, бо, на жаль, па-ранейшаму знаходзіцца ахвочыя падвргаць рэвізіі не толькі тое, што адбывалася параўнальна нядаўна, а і тое, што адзелена ад нас не адным стагоддзем. Асабліва падобныя кнігі неабходны дзецям, таму ім і адрасуецца «Битва у Лесной».

Кніга «Крещение Руси», напісаная вядомым рускім гісторыкам Канстанцінам Бястужавым-Руміным, унікальная. Апошні раз яна выходзіла яшчэ ў 1865 г. у Санкт-Пецярбургу. На падставе таго выдання зроблена новае, у сучаснай арфаграфіі, бага-

та праілюстраванае рэпрадукцыямі карцін вядомых мастакоў, а таксама мініяцюрамі з Радзівілаўскага летапісу XV ст. Апошнія, а таксама выявы іконаў, як бы ствараюць тую своеасаблівую аўру, што дазваляе яшчэ лепей адчуць сваю далучанасць да даўніны. Расказ пачынаецца з самай сівай даўніны, аб чым сведчаць раздзелы: «Как наши предки жили», «Про веру языческую», «Первые князья», «Первоучители славянские — Кирилл и Мефодий»... Дзеці пазнаёмяцца і з іншымі гістарычнымі асобамі, у тым ліку з Рагнедай і Усяславам Чарадзеям.

Шэраг кніг напісаны альбо складзены нашым вядомым пісьменнікам і праваслаўным педагогам Барысам Ганагам. Толькі некаторыя з іх: «Детям о душе», «Детям о вере», «Небесный гость», «О молитве». Яны, як і ўвогуле ўсе кнігі, пра якія ішла гаворка, даюць жыватворны рост парасткам добра і духоўнасці. Іначай і быць не можа, бо гэтай мэце і падначалена ўся дзейнасць Выдавецтва Беларускага Экзархата.

Усе кнігі выходзяць па блаславенні Высокапраасвяшчэннейшага Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі Філарэта.

Цікава ведаць

• *старадрукамі, ці старадрукаванымі кнігамі, называюць выданні, якія выйшлі у XVI–XVII стст. (зрэдку і ў XVIII ст.).*

• *нараджэнцы беларускіх земляў Іван Фёдарав і Пётр Мсціславец у 1564 г. выпусцілі першую дакладна датаваную рускую друкаваную кнігу «Апостал» у Маскве.*

• *у 1566 г. І. Фёдарав і П. Мсціславец пакінулі Маскву і пераехалі ў мястэчка Заблудава Гродзенскага павета, дзе арганізавалі друкарню.*

• *Іван Фёдарав заснаваў у Львове друкарню і ў 1574 г. выдаў першую ўкраінскую дакладна датаваную кнігу «Апостал» і першы друкаваны ўсходнеславянскі падручнік «Азбука».*

• *Беларусь — краіна-кніжніца. Штогод выпускаецца каля 8 тыс. назваў кніг агульным тыражом каля 30 млн экзэмпляраў, працуюць каля 300 паліграфічных прадпрыемстваў, выдадзена больш за 300 ліцэнзій на выдавецкую дзейнасць, зарэгістравана больш за 1.200 перыядычных выданняў.*

Падрыхтаваў
Міхась ШАВЫРКІН